

SÜLEYMAN DEMİREL'İN SİYASAL HAYATI ve KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

SÜLEYMAN DEMİREL'S POLITICAL LIFE and PERSONAL CHARACTERISTICS

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAVUŞOĞLU¹

ÖZ

Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine 1964 yılında yapılan kongrede, eski DP'lilerin desteğiyle Süleyman Demirel, AP Genel Başkanlığı'na seçildi. 12 Eylül sonrası konulan siyasi yasakların 6 Eylül 1987'de kalkmasıyla 24 Eylül 1987'de Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığı'na seçilen Demirel, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölümü üzerine 16 Mayıs 1993'te Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı oldu. Çalışmanın amacı, Türk siyasi tarihinin en önemli liderlerinden biri olan Demirel'in siyasi yaşamını, kişisel özelliklerini ortaya koymak ve Demirel'i yakın siyasi arkadaşlarının dilinden anlatmaktır. Çalışmada Demirel'in AP, DYP Genel Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı dönemleri incelendi. Bu dönemlerde Demirel'in Türk siyasi tarihine katkısı, yaşadığı sıkıntılar, zorluklar anlatıldı. Bunun yanında Demirel'in kişisel özellikleri de örneklerle verilmeye çalışıldı. Çalışmada, AP ve DYP'de görev alan Demirel'in yakın çalışma arkadaşlarıyla yapılan sözlü tarih çalışmaları da yer verildi.

Anahtar kelimeler: Siyaset, lider, siyasi hayat, Süleyman Demirel.

Jel Kodu: Z00

ABSTRACT

Upon the death of Justice Party's general president Ragıp Gumuspala, Süleyman Demirel was chosen to be the general president of Justice Party in 1964 with the help of old members of Democrat Party. Demirel, after the political bans of 12 September were removed on 6th September 1987, was then chosen to be the general president of True Path Party on 24th September 1987. After Turgut Özal died on 16th May 1993, Demirel became the 9th president of the Turkish republic. The aim of this study is to present Demirel, one of the most important political leaders of Turkish politics, from the views of his close friends, and examine his characteristics and political life. In the study, Demirel's experiences in Justice Party and True Path Party general presidency and as the president are analyzed. In these terms; Demirel's contribution to the Turkish politics, his tough experiences, constraints, difficulties are depicted. Moreover, Demirel's personal traits are tried to be given with examples. In the study, Demirel's close workmates from Justice Party and True Path Party are interviewed.

Keywords: Politics, leader, political life, Süleyman Demirel,

Jel Code: Z00

1.GİRİŞ

1949 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Su bölümünden mezun olan Süleyman Sami Demirel, İnşaat Yüksek Mühendisi unvanını kazandı. 1949 ile 1955 yılları

¹ Bülent Ecevit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, huseyindp@hotmail.com

arasında Elektrik İşleri Etüd İdaresi'nde yüksek mühendis olarak çalıştı. Demirel, "Eisenhower Exchange Fellow Ship" bursiyeri olarak Ekim 1954'ten Temmuz 1955'e kadar Amerika'da bazı kuruluşlarda araştırmalarda bulundu. 1955-1960 yılları arasında Devlet Su İşleri Genel Müdürü olarak görev yapan Demirel, 1960-1961 arası DPT'de askerlik görevini yerine getirdi. Demirel, DSİ Genel Müdürü olarak DP döneminde Bakanlar Kurulu toplantılarına sık sık çağrılmaktaydı. Demirel'den ülkenin su ve elektrik sorunu hakkında görüşleri alınmaktaydı. Bir toplantı sonrası Adnan Menderes, bakan arkadaşlarına şunları söyledi: "Bu çocuğa dikkat edin, geleceğin Başvekilidir." Demirel, 1962-1964 yılları arasında müteahhit-müşavir ve ODTÜ'de Mühendislik Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev aldı. "Asker olmasam AP'nin kuruluşunu ben gerçekleştirdim" diyen Demirel, 1962 yılında yapılan AP I. Büyük Kongresi'nde GİK üyeliğine seçildi ve Teşkilat Başkanlığı'na getirildi. Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden çıktığı 23 Mart 1963 günü AP Genel Merkezi taşlandı. Bu olay sırasında genel merkezde olan Demirel, AP GİK üyeliğinden istifa ederek siyasete ara verdi. 6 Haziran 1964'te AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine 27 Kasım 1964'te yapılan AP II. Büyük Kongresi'nde genel başkanlığa adaylığını koydu (Turgut, 1992: 11-216).

2. ADALET PARTİSİ DÖNEMİ

Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın idam edilmelerini bir cinayet olarak niteleyen Demirel, Adnan Menderes asılmasaydı siyasete girmeyecekti (Doğru Söz, Eylül 1988: 50). Demirel'in siyasete girmesinde Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi gerektiğine olan inancı da etkili olmuştur (Cumhurbaşkanlığı, 1999: 7). Demirel, 1965 seçimlerinden sonra Başbakan olarak Başbakanlık masasına oturduğu zaman "Hayal gibi önümde dünya kadar idam sehpa gördüm" demesi, Demirel'in Menderes'in idamından ne kadar etkilendiği göstermektedir (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008). 1966 yılında yapılan senato seçimleri öncesinde Demirel, seçim kampanyası kapsamında Giresun'da halka hitap ettikten sonra kendisine verilen notta şunlar yazılıydı: "Menderes'i astık, seni de asarız." Bunun üzerine Demirel, tekrar kürsüye çıkarak şunları söyledi: "Menderes'i astınız, katil odunuz. Elinizden geleni ardınıza koymayın." (Demirel, 2006: 768).

AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine, 27 Kasım 1964'te yapılan AP İkinci Büyük Kongresi'nde Genel Başkanlığa Süleyman Demirel seçildi. 1669 delegenin 1072'sinin oyunu Demirel aldı. Saadettin Bilgiç 552, Tekin Arıburun 39, Ali Fuat Başgil ise 4 oy aldılar (Kalpakçıoğlu, 1968: 110; Erer, 1977: 20).

AP II. Büyük Kongresi öncesinde, Kayseri Cezaevinde aralarında DP lideri Celal Bayar ve Bahadır Dülger'in yer aldığı üst düzey DP yetkililerinden oluşan bir grup, kongredeki aday isimlerini dikkate almadan bir parti liderinde ve Başbakanda olması gereken nitelikleri 19 madde de topladılar. Daha sonra kongredeki adaylara bu maddeleri ölçüt olarak puan verdiler. Bu değerlendirme neticesinde Süleyman Demirel büyük bir farkla birinci oldu. Bu haber AP tabanına gönderilerek Demirel, büyük bir oy farkıyla AP Genel Başkanlığı'na seçilmiş oldu (Akyol, 1993: 13). Bu mesajın yanında Demirel'in kongreyi kazanmasında başarılı bir mühendis olması ve basının da desteklemesi etkili oldu (Akyol, 1988: 7). Partinin muhafazakar kanadının temsilcisi olan Saadettin Bilgiç'e karşı Demirel, askeri kesimin ve büyük sermayenin de desteğini almıştır. Ayrıca, kongrede delegelere Demirel'in ABD Başkanı Lyndon Johnson ile çekilmiş fotoğrafları da dağıtılmıştır (Bora, 2005: 550-576).

Demirel, Başbakanlığı'ndan önce Amerikan İnşaat Şirketi Morrison'un Türkiye müşavirliğini almıştı. Kongre öncesinde Morrison'dan dokuz bin lira maaş aldığını belirten Demirel, politikaya girmesinin bir özveri olduğunu "*On sene içinde memleketin sayılı iş adamlarından biri olacaktım. Şimdi ise bir yıl sonra bana 'fakir' diyecekler*" sözleriyle dile getiriyordu (Demirtepe, 1991: 15). 1965 genel seçimleri sonucunda AP tek başına iktidara geldi. Demirel'in en başarılı olduğu dönem 1965-1969 arasındır. Bu dönemde Demirel'in Türkiye'nin kalkınmasıyla ilgili olarak yaptığı en önemli icraat, II. Beş Yıllık Plana sanayileşmeyle kalkınmayı hedef olarak getirmesidir. 933 sayılı kararlar ilk defa sanayi teşvik uygulaması başlamıştır (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007).

1969 seçimleri öncesinde Eski Demokratların Siyasal Haklarının İadesi Kanunu gündemdediydi. Fakat, askeri kesim ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay kanunun çıkmasına karşı olduklarını açıklamışlardı. Bundan dolayı, 1969 seçimlerinden önce kanun çıkmadı. Kanun seçimden önce çıksaydı, her ilde büyük bir seçmen desteğine sahip eski DP milletvekilleri AP'den Meclis'e gireceklerdi. Bu durumda mevcut AP milletvekilleri tasfiye edileceklerdi. Bundan dolayı, AP'li milletvekilleri affın çıkmasını istemiyorlardı (Hüsametdin Cindoruk ile yapılan görüşme, 29 Kasım 2007). 1969 genel seçimine kadar AP, merkez sağ görüşün çok iyi bir uygulamasını gerçekleştirmişti. Fakat Demirel'in çevresine göre, artık bu koşullar değişmeliydi. Yeminliler grubu aracılığıyla "*AP Demokrat Parti gölgesinden kurtulmalı*", "*AP artık bir Demirel Partisi*" olmalı gibi sloganlar kulislerde dile getiriliyordu (Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 14 Temmuz 2004). 1969 seçimleri sonrasında AP tek başına iktidara gelmişti. Demirel, kabineye muhalif grupta yer alan hiç kimseyi almadı. Oysa, 1965-1969 arasında muhalif grup üyelerinden Saadettin Bilgiç (Ulaştırma Bakanı), Faruk Sükan (İçişleri Bakanı), Mehmet Turgut (Sanayi Bakanı), İhsan Gürsan (Maliye Bakanı), İbrahim Tekin (Gümrük ve Tekel Bakanı), Bağrı Dağdaş (Tarım Bakanı) olarak görev almışlardı (Erdilek, 1985: 1008).

AP'de 1969 seçimlerinden sonra ihraç edilen ve istifa edilen parlamenterler tarafından Ferruh Bozbeyle Başkanlığı'nda Demokratik Parti kuruldu. Demirel, Demokratik Parti'yle ilgili değerlendirmesinde yaptığı hatayı kabul etmiştir. Demirel'in değerlendirmesi şöyledir: "*Geçmişteki en büyük hatam bir kısım arkadaşlarımla AP'den kopmalarını ve Demokratik Parti'yi kurmalarını engelleyememiş olmamadır. Onları bizimle beraber kalmaya razı edebilirdim. Bunun için gerekli gayreti yeterince göstermediğim için kendimi tenkit ediyorum. Demokratik Parti'nin kurulması, AP'yi ve onun uzantısı DYP'yi hiçbir zaman tek başına iktidar yapmamıştır. Hem de 1971'den 1983'e kadar 17 yıl sağlıklı koalisyon ve ihtilal hükümetlerine Türkiye mahkum kalmıştır.*" (Tombuş, 1997: 256-257).

1973 ve 1977 seçimlerinden sonra kurulan Milliyetçi Cephe Hükümetleri döneminde Demirel, oldukça zorlu bir süreç geçirdi. Hükümetin dağılmamasını ön plana çıkardığı için tavizler verdiği görüldü. Bu tavizler sonucunda Erbakan ve ekolü ön plana çıkmıştır. Demirel, Erbakan ve ekolünün ön plana çıkmasına pek te ses çıkarmadı. İkinci taviz Avrupa Birliği konusunda oldu. Demirel, Erbakan'ın AB'ye karşı çıkmasından dolayı hükümet dağılır endişesiyle AB ilişkileri geri plana attı (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007).

Demirel'in 1975 yılından itibaren müsteşarı olarak yanında bulunan Mehmet Dülger'in "*Erbakan bizi öldürdü*" sözleri Demirel'in yaşadığı sıkıntıyı gözler önüne sermektedir. Demirel, Erbakan'ın koalisyon hükümetinde yaratmış olduğu güçlükleri aşmaya çalıştı. Demirel düzenli bir şekilde her Perşembe Bakanlar Kurulunu saat 10.00' da toplardı. Birçok defa Erbakan, Bakanlar Kurulu toplantısına geç gelirdi. Örneğin, Erbakan'ın imam olan bir kişiyi Suudi Arabistan'a büyükelçi yapmak istemesi Seyfi Öztürk'ün uzun uğraşları sonucu çözülmüştü. Demirel'in "*Ben anlaşmak için iğne deliği kadar küçük bir*

delik bulsam, oradan deveyi geçirim” sözleri koalisyon kurma konusundaki bakış açısını çok iyi yansıtmaktadır (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008).

3. 12 EYLÜL SONRASI DÖNEM

Demirel, kuşkusuz siyasi yaşamının en sıkıntılı günlerini siyasi yasaklı olduğu dönemde yaşamıştır. 12 Eylül sonrası bütün siyasi partiler kapatılmış ve siyasilere 5 ve 10 yıl süreyle siyasi yasaklar getirilmişti. Fakat Demirel, siyasi yasaklı olmasına rağmen AP'nin devamı olarak kurulan Büyük Türkiye Partisi'nin kuruluşunda aktif rol oynamıştır. MGK'nın 79 sayılı kararıyla BTP kapatılmış ve Demirel ve 15 kişi Zincirbozan'a mecburi ikamete gönderilmişti. Demirel, Zincirbozan'da DYP'nin kuruluş çalışmalarını yürütmüştür. Siyasi yasakların kaldırıldığı 6 Eylül 1987 tarihine kadar Demirel, çektiği sıkıntıyı yakınlarına “*Güniz Sokak'tan çıkıp Kızılay'a doğru yürüyüp isyan edesim geliyor*” şeklinde dile getiriyordu (Refaiddin Şahin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008).

6 Eylül 1987 referandumunda siyasi yasakların kalmasıyla Demirel, 24 Eylül 1987'de yapılan DYP I. Olağanüstü Kongresi'nde genel başkanlığa seçildi. AP Genel Başkanlığı'nda milletvekili listelerinin hazırlanmasında sıkıntı çekmeyen Demirel, 1987 seçimlerinde bu sorunla karşılaştı. 29 Kasım 1987 genel seçimlerinde milletvekili aday listesinin hazırlanmasında sıkıntılar yaşandı. Oysa, AP döneminde bu türlü sıkıntılar olmazdı. Demirel, 1987 seçimleri için milletvekili adaylarının belirlendiği GİK toplantısını terk etti. Demirel, bu toplantıdan sonra siyasete yeniden döndü. Birçok GİK üyesi kendilerinin ön sıralarda olmalarını istemişti. Uzun süren tartışmalardan sonra liste oluşturulmuştu. Serdaroğlu'nun “*DYP'yi 40 haramiler sardı*” açıklaması DYP'deki sıkıntıyı gözler önünde sermekteydi (Rıfat Serdaroğlu ile yapılan görüşme, 3 Nisan 2008). 1987 seçimlerinde yaşanan benzer bir durumu DYP, 20 Ekim 1991 seçimlerinde de yaşadı. 1991 seçimleri için milletvekili listelerinin belirlenirken de çok utanç verici olaylar yaşandı. Demirel'e yakınlığıyla bilinen bazı kişilerden dolayı çok kötü bir liste oluşturuldu (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008).

DYP, 24 Kasım 1990'da gerçekleşen III. Büyük Kongresi'yle yenileşme hareketine girdi. DYP'ye Tansu Çiller, Ersin Faralyalı, Tunç Bilget gibi isimler katıldı. Bu dönemde Demirel'in hatası, Tansu Çiller'i DYP'ye girmesinden kısa bir süre sonra GİK, Genel Başkan Yardımcılığı'na ve 20 Ekim 1991 seçimleri sonrasında kurulan DYP-SHP hükümetinde Ekonomi'den Sorumlu Devlet Bakanlığı'na getirmesiydi. Bu durum yıllarca AP'ye hizmet etmiş deneyimli, tecrübeli, birikimli kişilerin tepkisine neden oldu (Refaiddin Şahin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008).

20 Ekim 1991 seçimleri sonrasında DYP-SHP koalisyon hükümeti kuruldu. DYP-SHP hükümetinin kurulmasını DYP'nin genç milletvekili grubu çok istemişti. Genç milletvekili grubu, merkez sağ ve merkez soldaki iki partinin koalisyonuyla, Demirel, İnönü gibi iki tarihi ismin önderliğinde demokratikleşme reformlarını gerçekleştirebileceklerini düşünmüşlerdi. Demokratikleşme, DYP'de sert tartışmalara neden oldu ama demokratikleşme konusunda beklenen adımlar gerçekleşemedi (Rıfat Serdaroğlu ile yapılan görüşme, 3 Nisan 2008).

Demirel, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı üzerine 16 Mayıs 1993 tarihinde Cumhurbaşkanı seçildi (Özgül, 1998: Viii). Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın öldüğü gün Demirel, İsmet Sezgin ile Adnan Menderes Üniversitesi'nde bir törendeydi. Özal'ın ölüm haberini alan Demirel, İsmet Sezgin ile beraber yola çıktı. Yolculuk esnasında Sezgin'in “*Size Cumhurbaşkanlığı yolu görüldü*” değerlendirmesine Demirel'in yanıtı, Cumhurbaşkanlığı'nı ne kadar istediğini göstermekteydi. Demirel, Sezgin'e aynen şunları

söyledi: “İsmet birkaç defa altın tepside Cumhurbaşkanlığına verdik. Bu defa da bunu kabul etmediğim takdirde buna başka bir kulp takarlar” (İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008).

Demirel'in Cumhurbaşkanlığı'nda büyük ölçüde tarafsız kaldığını söyleyebiliriz. Çiller'in Genel Başkanlığı'yla Demirel'in DYP üzerindeki etkisi de azalmıştı. Demirel'in Cumhurbaşkanlığıyla ilgili belirtilebilecek en önemli nokta, 28 Şubat sürecini askeri müdahaleye fırsat vermeden yönlendirmede önemli bir rol oynamasıdır (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007). ANAYOL hükümetinin sona ermesinden sonra kurulan REFAHYOL hükümetinin güven oylamasına ret oyu veren İsmet Sezgin, Köksal Toptan, Rifat Serdaroğlu, Cavit Çağlar, Mehmet Köstepen, Mehmet Batalı, Reaidin Şahin, Emre Gönensay 16 Temmuz 1996 günü DYP'den istifa ettiler (Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet, 17 Temmuz 1996). İstifa eden isimlerin Demirel'e oldukça yakın isimler olmaları, istifaların arkasında Demirel'in olduğu yorumlarına neden oldu.

Bazı kesimlere göre, Demirel Cumhurbaşkanlığı'nda tartışmalı bir karara da imza attı. Refahyol hükümetinin Başbakanı Erbakan, istifa etmeden önce Çiller, Muhsin Yazıcıoğlu, ve Erbakan Çiller'in Başbakanlığı'nda yeni bir hükümetin kurulmasında anlaştı. Erbakan'ın istifası sonrasında Cumhurbaşkanı Demirel, hükümeti kurma görevini Çiller'e değil, ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verdi. Çiller'e göre bu bir “Çankaya darbesiydi.” DYP, RP, BBP liderleri düzenledikleri basın toplantısında 278 milletvekilinin Yılmaz hükümetine ret oyu vereceklerini duyurdular. Fakat, DYP de yaşanan istifaların sonucunda Yılmaz'ın başbakanlığı'nda kurulan ANASOL-D hükümeti TBMM'den güvenoyu aldı (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2003: 542-543). Demirel'in Çiller yerine Yılmaz'a hükümeti kurma görevini vermesi ve DYP'den yaşanan istifalarla ANASOL-D hükümeti kurulmuş oldu. Hüsamettin Cindoruk'un başkanlığında kurulan DTP'nin kuruluşunda Demirel'e yakınlığıyla tanınan siyasetçilerin yer almasından dolayı, Demirel'in de Yılmaz'ın Başbakanlığı'nda bir hükümeti istediği değerlendirilebilir.

Celal Bayar ile Demirel'in Cumhurbaşkanlığı sonrasında karşılaştığımızda, DP lideri Bayar, Cumhurbaşkanlığı'ndan sonra aktif siyasetin içinde yer almıştır. 1973 seçimlerinde 90 yaşında olmasına rağmen Demokratik Parti'nin (DP) birçok mitingine katılan Bayar, 1977 seçimlerinde de AP'nin taksim mitingine katılarak AP'ye olan desteğini göstermiştir. Demirel ise Cumhurbaşkanlığı görevinin sona ermesinden sonra siyaset sahnesinden çekilmeyi tercih etmiştir. Demirel, 12 Eylül sonrasında yeniden siyasi partilerin kurulmaya başlandığı dönemde, “Tapulu arazime gecekondu yaptırman” demişti. Demirel, 2004 yerel seçimleri sonrasında yaptığı bir söyleşi de “O arazinin tapusu kimde?” sorusunu “Artık tapu söz konusu değil, çünkü o arazi işgal edilmiş. Ve işgal edeni de oradan çıkarmannın imkanı yok.” şeklinde cevaplamıştı (Süter, 2004: 32). Demirel'in Cumhurbaşkanlığı sonrası siyasetten çekilmesinde kişisel tercihinin yanı sıra yukarıda belirttiği durumda etkisi olmuş olabilir.

4. DEMİREL'İN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Demirel, kendisinin de belirttiği gibi Türkiye'nin ilk köylü Başbakanı'dır. Çocukluk yıllarında çevresindeki insanların yaşadığı sıkıntıyı gören Demirel, halkın bağrından çıkmıştır. Demirel, bu konudaki düşüncelerini “Köy ve köylü davası bir beşeriyet davasıdır” şeklinde dile getirmiştir (Arzık, 1985: 34-97). Demirel'in düşüncesi şehirde ne varsa köyde de o olmalıydı. Demirel siyasi yaşamı boyunca, şehirdeki insanların bütün olanaklarını her Türk vatandaşına ulaştırmak için mücadele etmiştir (Doğuş Matbaası,

1975: 3). Demirel'in kişiliğinin oluşmasında, çocukluk ve gençlik yıllarındaki yaşam koşullarının etkisi büyüktür (Cebeci, 1975: 24).

Yukarıda da belirtimiz gibi Demirel, halktan biridir. 1980 öncesinin Demirel'ini en iyi Atilla İlhan'ın şu dizeleri anlatmaktadır: “*Demirel'in şapkasını giyişi bile herhangi bir İspartalınunki gibidir. Şapkayı benim gibi giymez, şapkayı kafasına oturtur. Demirel hiç değişmemiştir. Anadolu olmanın bütün özelliklerini taşır. Yemeği, halk gibi kaşık çalarak yer. Batılı maymun gibi çatal bıçakla yemez. Halk bunu hemen anlar; kendisinden mi, değil mi?*” (Demirtepe, 1992: 70). Demirel özellikle 1990'dan sonra Cavit Çağlar, Yaşar Topçu gibi kendisine yakın olan isimlerin etkisinde kaldı. Demirel'in kısa şortlu, bir numara yazılı şapkayla olan fotoğrafları basında geniş yer aldı. Böyle bir değişime, Demirel'in yapısı ve kültürü müsait değildi. Demirel, çevresindekilerin etkisiyle bu görüntülerle basında yer almıştı (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008).

Bu noktada Demirel'in en önemli kişisel özelliklerine örneklerle değineceğiz. Demirel'in en önemli özellikleri güçlü hafızası, taban siyasetindeki başarısı, çalışkanlığı ve etkili konuşmasıdır.

Demirel'in kişiliğinin en önemli özelliği, kuvvetli bir hafızaya sahip olmasıdır. Güçlü bir hafızaya sahip olması kişiliğinin en önemli yapı taşlarındandır. Konuştuğu bir kimseyi unutmaması mümkün değildir (Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008; Mehmet Gölhan ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2007). Demirel de hafızasının gücünü “*150 bin kişiye ismen hitap ederim. Bunların büyük çoğunluğunu simalarından da, seslerinden de tanırım*” sözleriyle belirtmiştir (Kazdağlı, 1999: 26).

Demirel, İzmir'e gerçekleştirdiği bir gezide tebrik için İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu'nu makamında ziyaret etmiştir. Kocaoğlu'nun Yozgat Yerköylü olduğunu öğrenen Demirel, Kocaoğlu'nun hem babasının ismini hem de amcasının oğlunun yıllar önceki kız kaçırma olayına değinmesi herkesi şaşkına çevirmiştir. Demirel, çok kuvvetli hafızası ve kişiliğiyle yakın çalışma arkadaşlarını etki alanına almıştır. Rıfat Serdaroğlu'nun ifadesiyle Demirel “*Çalışma arkadaşlarını o kadar etkiler ki, zamanla yüzleri bile Demirel'e benzer.*” Herhangi bir konu hakkında Demirel'in düşüncesini, İsmet Sezgin ve Nahit Menteşe'ye sorarak öğrenebilirsiniz. Çünkü, Sezgin ve Menteşe Demirel'in her konudaki düşüncesini ezberlemişlerdir (Rıfat Serdaroğlu ile yapılan görüşme, 3 Nisan 2008).

Demirel'in ikinci önemli özelliği ise taban siyasetindeki başarısıdır. Demirel, Türk siyasi yaşamına farklı bir yaklaşım getirmiştir. Bu yaklaşım, taban siyasetindeki başarısıdır. Demirel, delegelerle, seçmenlerle ilişkilerde, temaslarda çok başarılı olmuştur. Yalnızca delegeleri değil, delegelerin yakınlarını da tanıyan Demirel, delegelerin problemleriyle çok yakından ilgilenmiştir. Bundan ötürü, Demirel'in günlük siyasette ve taban politikasında üstat olduğunu söyleyebiliriz. Demirel'in taban siyasetindeki başarısına en iyi örnek DYP I. Büyük Kongresi'dir. TOBB başkanlarından Mehmet Yazar ve Hüsamettin Cindoruk'un aday olduğu kongre öncesinde Demirel, delegelerle Güniz Sokak'taki görüşmelerinde “*Ben bugüne kadar hayatımda sizden bir şey istemedim. Bu hayatımın belki de sizden son isteği olacak*” diyerek delegelerden Cindoruk'u desteklemelerini istedi. Böylece, Demirel'in tabandaki gücüyle Cindoruk kongreyi kazandı (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007). Demirel, Genel Başkan Yardımcılarını ve GİK üyelerini belirlemede son derece uzmandır. Büyük kongrelerde GİK listesinin düzenlenmesinde il başkanlarına ilk elemeyi yaptırır. Sonra belli başlı il başkanları ve kendi heyetiyle bir liste çıkarır. Bu listeyi sordurduğunda olumlu yanıt alıyorsa sorun yok demektir. AP ve DYP tarihinde, bu şekilde hazırlanan listeler her seçimde büyük farkla seçimi kazanmıştır (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008; İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008).

Demirel, en önemli özelliklerinden biri inanılmaz çalışkan bir insan olmasıdır. Dülger'in Demirel ile birlikte günde 16 saat çalıştıklarını söylemesi Demirel'in bu vasfını göstermektedir. Demirel'in belge üzerine bir çalışma metodu vardır. Örneğin, bütçe müzakerelerinde muhalefet liderlerine belgelerle yüklenirdi. Demirel ve birkaç kişi dışında diğer AP'li yöneticileri bu çalışmaya katılmadılar. Bundan dolayı, AP'nin son dönemlerinde "Ağa bilir, Allah bilir" ifadesi, parti içinin sözü olmuştur (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008). Demirel, ilkokul yıllarında yaz tatillerinde de ders çalışırdı. Tarlada, ovada, çalışırken aynı zaman da kitap ta okurdu. Demirel'in evlendiği gün bir ağacın altında ders çalışırken arkadaşlarınınca görülmesi çalışkanlığının bir göstergesidir (Konuksever, 1969: 12-56). İstanbul Teknik Üniversitesi'nde arkadaşları arasındaki lakabı ise "Elektronik beyin" idi (Bulut, 1991: 7). Cumhurbaşkanlığı'nda Demirel, yurt dışı gezilere gitmeden 2 ya da 3 gün önce tüm bakanları toplardı. Her bakanın bu gezip muhatabı olan bakanla ne görüşeceklerini sorar, eksikleri varsa düzeltirdi. Aynı şekilde Demirel, yurt dışı gezisine çıkılacağı günün sabahı bakanları tekrar toplardı. Bakanları dinler, onlara sorular yöneltirdi. Görüşmeler yapıldıktan sonra da bakanlardan görüşmelerin içeriğiyle ilgili bilgi alırdı. Demirel'in bu şekilde bir çalışma sistemi vardı (Rıfat Serdaroğlu ile yapılan görüşme, 3 Nisan 2008).

Demirel'in vurgulanabilecek son özelliği ise etkili konuşmasıdır. Demirel'in konuşmalarında kullandığı sözler halkın en yoksul kesiminin bile anlayacağı açıklıktadır. Toplumun tüm kesimlerinin anlayacakları dilden konuşmak, Demirel'in kişiliğinin en öne çıkan özelliklerindedir (Suver, 1974: 78-79). Demirel, etkili konuşmasının yanında dinlemeyi de çok iyi bilen bir siyasetçidir. Karşısındakini konuşmasının sonuna kadar sakin bir biçimde dinler. Demirel'in bu özelliği diğer siyasi liderler de pek te görülmemektedir (Tekil, 1978: 236).

Demirel, yaşamı boyunca her konuda adaletli olmuştur. Bundan dolayı yakınları kendisinde "Hazreti Süleyman'ın adaletinin" olduğunu söylemişlerdir. Ülkemizde yapılmış barajların büyük bir kısmı Demirel'in eseri olduğu için kendisine "Barajlar kralı" denmiştir. Demirel'in hitabet tarzı oldukça kuvvetlidir. İyi bir hatip olan Demirel, konuşmalarıyla kitleleri harekete geçirmiş, onları etkilemiştir (Atalay, 1966: 11-35). Demirel, liderlik özelliklerinin yanı sıra seçmenlerle kurduğu ilişkide başarı olarak adlandırılabilir (Komsuoğlu, 2007: 1935). Demirel, Türkiye'de dini konularda en bilgili kişilerin başında gelir ve dini duyguları oldukça güçlüdür (Yıldırım Avcı ile yapılan görüşme, 20 Aralık 2006).

AP ve DYP'nin en önemli kurmaylarından Necmettin Cevheri, Demirel'i şu cümlelerle anlattı: "Demirel, icraat adamıdır, pragmatiktir, pratik çözümler üzerinde durur. Adeta 'bakkal hesabı' yapar. Ülkenin dengelerini çok iyi hesap eder. Ülkenin kalkınması, refahı için unsurları yerli yerine koymakta her zaman özen gösterir. Popülist yaklaşımlara girmemiştir. Bunun neticesinde de siyasette kayıplarımızda olmuştur." (Necmettin Cevheri ile yapılan görüşme, 16 Nisan 2008).

5. SONUÇ

Bu çalışmada, Süleyman Demirel'in siyasal hayatı incelendi ve Demirel'in kişisel özellikleri, yakın çalışma arkadaşlarıyla yapılan mülakatlarla anlatılmaya çalışıldı. Dünya siyasal yaşamında olduğu gibi Türk siyasal yaşamında da uzun süre siyasete söz sahibi olmuş liderler bulunmaktadır. Bu liderler, kitleleri harekete geçirip, siyasal ve sosyal yönden kitleler üzerinde etkili olmuşlardır. Süleyman Demirel'in de bu söz konusu

liderlerden biri olduğu söylenebilir. Süleyman Demirel'in siyasal hayatı, Türkiye'de siyasetin hangi aşamalardan geçtiğini anlama açısından önemlidir.

Demirel'in siyasal hayatı incelendiğinde, eski DP'lilerin önemli bir rolü olduğu belirtilebilir. Çünkü Demirel, 1964 yılında yapılan kongrede, AP Genel Başkanlığına eski DP'lilerin desteğiyle gelmiştir. 1969 seçimleri sonrası AP'de yaşanan bölünmenin, AP'yi ve onun devamı olan DYP'yi hiçbir zaman tek başına iktidar yapmadığı söylenebilir. 20 Ekim 1991 seçimleri sonrasında DYP ile SHP'nin koalisyon hükümeti kurmaları, Türkiye'deki siyasi anlayışın zaman içerisinde koşullara bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Demirel, Türk siyasi hayatında çok konuşulan ve tarihe ismini yazdıran önemli siyasal liderlerdendir. Çalışmada öne çıkan sonuçlar; Demirel'in kişisel özellikleriyle ilgilidir. Demirel'in kişisel özellikleriyle ilgili birçok madde belirtilebilir. Fakat öne çıkan özellikleri güçlü hafızası, taban siyasetindeki başarısı, çalışkanlığı ve etkili konuşmasıdır.

Demirel'in AP ve DYP Genel başkanlık dönemleri karşılaştırıldığında, Demirel'in DYP Genel Başkanlığı'nda daha uzlaşmacı bir siyaset anlayışı izlediği görülmektedir. Türk siyasi yaşamına damgasını vuran Demirel ile ilgili yapılabilecek en güzel değerlendirme; inşilerle, çıkışlarla dolu siyasi yaşamında, demokrasiye ve milli iradeye olan bağlılığından asla vazgeçmemesidir.

KAYNAKÇA

- AKYOL, T. (1988). "Sağın Kalın Çizgileri AP ve Sonrası", Tercüman, 13-16 Şubat.
- AKYOL, T. (1993). Objektif "Çağlar'dan Sonra", Milliyet, 24 Mayıs.
- ARZIK, N. (1985). Demirel'in İçi Dışı, Milliyet yayınları: 50, İstanbul.
- ATALAY, M. (1966). Süleyman Demirel ve Hayatı, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.
- BORA, T. (2005). "Süleyman Demirel", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Liberalizm, 7, 550-576.
- BULUT, H. (1991). Demirel'in Hikayesi 32 Kısım Tekmili Birden, Yalçın Yayınları, İstanbul.
- CEBECİ, S. Y. (1975). Silahların Gölgesinde Demirel, Latin Matbaası, İstanbul.
- CUMHURBAŞKANLIĞI, (1999). Çankaya'da 7 Yıl Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 7 Yıllık Etkinlikleri, Ankara.
- DEMİREL, S. (2006). Devran, (Editör: Hulusi Turgut), ABC Medya Ajansı, İstanbul.
- DEMİRTEPE, Ü. (1991). "Politikacılarımızın Röntgeni", Milliyet, 19-26 Ekim.
- DEMİRTEPE, Ü. (1992). Frak'tan T-Shirt'e, Yılmaz Yayınları, İstanbul.
- DOĞUŞ MATBAASI, (1975). Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'in Biyografisi, Ankara.
- ERDİLEK, N. (1985). "Hükümetler ve Programları", CDTA, 4, 968-1046.
- ERER, T. (1977). Lider Demirel, Ceylan Matbaası, İstanbul.
- KALPAKÇIOĞLU, Ö. (1968). İkinci Cumhuriyetin Üç Başbakanı ve Olaylar, 1. Cilt, Nüve Matbaası, Ankara.

- KAZDAĞLI, C. (1999). Demirel'in Liderlik Sırları, Beyaz Yayınları, İstanbul.
- KOMSUOĞLU, A. (2007). Türkiye'de Siyasal Liderlik ve Kitle İletişimi: Bir Örnek İnceleme Süleyman Demirel, 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15 Ekim 2007, Ankara, 1933-1950.
- KONUKSEVER, E. (1969). Çoban Sülü, Duran Ofset basımevi, İstanbul.
- ÖZGÜVEN, M. (1998). Demirel ve Dünya, Ekonomik Haber Ajansı, Press Matbaacılık, Ankara.
- SUVER, A. (1974). Köylü Başbakan Demirel, Su Yayınları, İstanbul.
- SÜTER, Ş. (2004). Merkez Sağ'da Tapu Kavgası, Maviyağaç Yayıncılık, İstanbul.
- TEKİL, F. (1978). Türk Demokrasisi İçinde Süleyman Demirel, Göktürk Yayınları, İstanbul.
- TOMBUŞ, İ. (1997). Politikada 41 Yıl, İzgi Yayınları, Ankara.
- TURGUT, H. (1992). Demirel'in Dünyası, Cilt: 1, ABC Ajansı Yayınları, İstanbul.

Mülakatlar

- Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 14 Temmuz 2004.
- Hüsamettin Cindoruk ile yapılan görüşme, 29 Kasım 2007.
- İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008.
- Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008.
- Mehmet Gölhan ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2007.
- Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007.
- Necmettin Cevheri ile yapılan görüşme, 16 Nisan 2008.
- Refaiddin Şahin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008.
- Rıfat Serdaroğlu ile yapılan görüşme, 3 Nisan 2008.
- Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008.
- Yıldırım Avcı ile yapılan görüşme, 20 Aralık 2006.